

УПРАВЛІННЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЮ РОБОТОЮ В КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МОЛОДІ

У статті розкрито вплив організаційно-педагогічних умов на професійний вибір молоді. Виділені фактори профорієнтації. Визначено перспективу вирішення завдань з врахуванням управління профорієнтаційною роботою у відповідності до здібностей і нахилів особистості в освітньому середовищі навчального закладу.

Ключеві слова: управління, профорієнтація, соціально-педагогічні умови, професійне самовизначення, соціалізація молоді.

Постановка проблеми. Молодим людям в сучасних соціально-економічних умовах досить важко актуалізувати здібності та нахили в професійній сфері. У зв'язку з цим, актуальності і соціальної значущості у педагогічній теорії та практиці набуває проблема соціально-педагогічної підтримки учнівської молоді, створення освітнього середовища сприятливого для розвитку особистості в контексті професійного самовизначення.

В ракурсі нашого дослідження ми прагнемо системно розглянути питання управління з орієнтацією на підвищення якості освіти відповідно до вимог суспільства й індивідуальних потреб особистості у професійному самовизначенні.

Метою статті є аналіз наукових підходів до управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю в контексті професійного самовизначення.

Результати теоретичного дослідження. Різні аспекти управління педагогічними системами, висвітлюють наукові дослідження: державного управління освітою (С. Гончаренко, Л. Гриневич, І. Зязюн, В. Кремень, В. Олійник, Т. Сорочан); управління освітніми закладами (Г. Сльнікова, Л. Калініна, Л. Карамушка, В. Луговий, В. Маслов, О. Мармаза, Є. Павлутенков).

Разом з тим, предметом уваги багатьох вчених були різні аспекти становлення особистості в контексті професійного самовизначення (І. Бех, І. Зязюн, Є. Клімов, Г. Костюк, О. Сухомлинська, Є. Павлутенков, Н. Побірченко, В. Рибалко, Б. Федоришин, С. Чистякова, М. Янцур та ін.).

Фактично ця проблема достатньо висвітлена у науковій літературі. Проте, недостатньо дослідженим залишається питання забезпечення ефективного управління професійною орієнтацією та механізму формування профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю в навчальних закладах.

Зміст поняття управління багато в чому визначається специфікою досліджуваного об'єкта. Так, правомірно говорити про управління як вид діяльності, що забезпечує ефективне та продуктивне досягнення цілей шляхом планування, організації діяльності, здійснення керівництва та контролю за організаційними ресурсами [5].

Визначені державою цілі управління містяться в ряді нормативно-правових документів. Так, Закон України "Про освіту" констатує: "Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного й культурного розвитку суспільства", що передбачає управління педагогічною системою навчального закладу та регіональною освітньою системою.

Відповідно визначають управління діяльністю регіональної освітньої системи як специфічну діяльність у якій її суб'єкти за допомогою планування, організації, керівництва та контролю забезпечують організованість (інтегрованість) спільної діяльності учнівської молоді, педагогів, батьків, інших суб'єктів та її спрямованість на досягнення освітніх цілей і цілей розвитку навчального закладу [9, с. 24].

Водночас з такої позиції визначають науковці внутрішкільне управління – "це цілеспрямована активна взаємодія керівників, громадськості та інших учасників педагогічного процесу, спрямована на його упорядкування й переведення на більш високий рівень, що відповідає закономірностям, які визначають його розвиток і забезпечують одержання заданого результату в оптимальному варіанті" [4].

Отже, важливим для вирішення проблем управління у соціально-економічній сфері є наявність визначеної цілі, як планованого результату що характеризує людську діяльність. А необхідною умовою успішного формування готовності особистості до професійного самовизначення, є цілеспрямоване управління процесом професійної орієнтації.

Дослідниками профорієнтація визначається як науково-практична діяльність (С. Чистякова), як система заходів такої діяльності (М. Тименко), як планомірний педагогічний процес (Є. Вольський), як суспільний засіб (Т. Йовайша) як діяльність різноманітних соціальних інституцій (В. Ядова) або як систему суспільного телебачення і педагогічного впливу (А. Голомшток).

Враховуючи все вищесказане, можемо дати визначення профорієнтації як цілеспрямованого управління суб'єктами навчально-виховного процесу професійного самовизначення учнівської молоді.

На основі аналізу підходів до визначення сутності управління системою профорієнтації [3,10], вважаємо за доцільне визначити управління системою професійної орієнтації як цілеспрямовану, чітко скоординовану, безперервну та постійно відновлювану роботу державних органів, державної служби зайнятості, центрів зайнятості, навчальних закладів всіх рівнів акредитації, підприємств і громадськості, що охоплює правове, організаційне, економіко-інформаційне, теоретико-методологічне, кадрове, фінансове, матеріально-технічне забезпечення, що в сукупності спрямоване на надання допомоги учнівській молоді у професійному самовизначенні, у виборі місця роботи і навчання, а також на досягнення високих соціально-економічних результатів на державному рівні, на рівні ринку праці.

Відповідно процес цілеспрямованого впливу на заходи щодо формування професійного самовизначення, виявлення здібностей, інтересів та інших факторів, які впливають на вибір професії визначимо як управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю.

Таким чином, в теорії профорієнтації учнівської молоді існують і загальнопедагогічні принципи і специфічні принципи, що характеризують профорієнтаційну роботу як суспільне явище пов'язане з формуванням відповідних організаційно-педагогічних умов та управління цією діяльністю.

Важливо до цього зазначити, що вибір учнівською молоддю майбутньої професії та їх професійне самовизначення, передбачає наявність двох учасників цього процесу вихователя та вихованця, суб'єкта та об'єкта діяльності, та складається з взаємопов'язаних процесів – виховання та освіти.

Тому враховуючи специфічні особливості даного процесу, варто було б визначити виховання як процес соціально-культурного становлення і розвитку особистості, який є управлінським впливом, у ході якого здійснюється засвоєння нею соціального досвіду.

Виходячи з цього профорієнтація є певною системою форм і методів педагогічного впливу на учнівську молодь, що забезпечує перманентний процес самопізнання, формування інтересів, основних та резервах професійних намірів, професійних перспектив [1].

Отже, виховання як складова процесу соціального відтворення та соціалізації молоді є пролонгованим у часі управлінським актом завдяки чому створюється можливість певним чином впливати на формування особистості її професійним самовизначенням.

Відповідно принципи соціалізації є провідним в аналізі процесу професійного самовизначення особистості. Щодо досліджування процесу професійного самовизначення то його важливо здійснювати використовуючи один із зазначених підходів:

- процес професійного самовизначення – природний процес, що виникає як особистісне новоутворення на певному проміжку онтогенезу;
- процес професійного самовизначення – штучно організований, який вбудований у певну практику (профорієнтацію).

Доречно до цього зазначити, що з позиції першого і другого підходів професійне самовизначення характеризується в контексті явища соціалізації, являючи собою процес входження молоді в суспільне життя [6].

Як і кожним соціальним процесом, професійним самовизначенням слід управляти за допомогою системи науково обгрунтованих заходів.

У цьому аспекті система професійної орієнтації має бути тим середовищем, в якому особистість може отримати необхідну професіографічну інформацію й скористатися наданою їй допомогою.

Важливо зазначити, що таку допомогу старшокласникам в орієнтації на професійну діяльність мають надавати суспільні інституції шляхом створення педагогічно доцільної і психологічно адекватної освітньо-наукової системи, яка максимально задовольнить їх професійні плани відповідно до існуючих і перспективних напрямів соціально-економічного розвитку [2].

У контексті вищезазначеного значну роль у профорієнтації учнівської молоді покликані відігравати соціальні інституції до яких належать навчальні заклади системи освіти.

Де зміст профорієнтаційної роботи визначається двома основними завданнями – створити профорієнтаційну (із чого вибирати) і мотиваційну (чому вибирати те, а не інше) основу, на якій будуватиметься професійний план старшокласника [8].

Разом з тим, професійне самовизначення учнівської молоді передбачає спеціально організовану психолого-педагогічну роботу, спрямовану на формування в них здатності до самоаналізу та аналізу професій через існуючі три фактори профорієнтації:

- 1-й фактор – індивідуальні здібності та особливості, можливості, уміння, інтереси людей;
- 2-й фактор – особливості професії, вимоги, які вони висувають перед людиною;
- 3-й фактор – правильне співвідношення між собою 1-го та 2-го факторів [7].

Отже, серед іншого система освіти покликана виконувати професійно-орієнтаційну функцію на рівні освітнього середовища навчального закладу. В ідеалі результатом виконання цієї функції має бути те, що освіта не лише дає молоді певну суму знань чи виховує певні навички, а виявляє й розвиває схильності, задатки, формує потреби й інтереси до майбутньої професії.

З урахуванням вищезазначених концептуальних підходів розробляється відповідна психологічна й педагогічна технологія профорієнтаційної роботи з учнівською молоддю.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Як зазначалося, саме у сучасних умовах розвитку загальноосвітньої школи управління профорієнтаційною роботою з учнівською молоддю і є нагальною проблемою, розгляд і розв'язання якої вказує на необхідність забезпечення ефективного зв'язку науки, освіти та виробництва для якісного професійного самовизначення учнівської молоді. Відповідно при розробці змісту профорієнтації треба виходити з розуміння профорієнтації як складової частини навчально-виховного процесу у якому успішно вирішуються її завдання: розширення професійного досвіду молоді, формування у них мотивів вибору та надання їм допомоги в складний момент професійного самовизначення та соціалізації.

Предметом нашого подальшого дослідження є управлінська підсистема яка передбачає збір та обробку інформації про процеси, явища або стан системи профорієнтації в навчальних закладах, вироблення програми дій, регулювання процесу реалізації та розробки рекомендацій щодо її вдосконалення.

Використані джерела

1. Аза Л. Н. Воспитание как философско-социологическая проблема / Л. Н. Аза. – К.: Наукова думка, 1993. – 130 с.
2. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. / І. Д. Бех. – Кн. 1. – К.: Либідь, 2003. – С. 175-178.
3. Бондарчук К. П. Основні напрями удосконалення нормативно-правового підґрунтя організаційно-управлінської структури державної системи професійної орієнтації населення в Україні / К. П. Бондарчук // Зайнятість та ринок праці: Міжвід. наук. зб. / НАН України. – К.: Рада по вивченню продуктивних сил НАН України, 2004. – Вип. 19. – 2004. – С. 23–30.
4. Сльнікова Г. В. Основи адаптивного управління / Г. В. Сльнікова. – Харків: Основа, 2004. – 121 с.
5. Карамушка Л. М. Психологія управління закладами середньої освіти: Монографія / Л. М. Карамушка. – К.: Ніка-центр, 2000. – 332 с.
6. Карназова Л. М. Самоопределение профессионала в проблемной ситуации / Л. М. Карназова // Вопросы психологии. – 1990. – №6. – С.75-82.
7. Коропецька О. М. Профорієнтація та профпідбір: навч. посіб. / О. М. Коропецька. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2009. – 348 с.
8. Павлютенков Е. М. Профессиональная ориентация учащихся / Е. М. Павлютенков. – К.: Рад. шк., 1983. – 153 с.
9. Поташник М. М. Как развивать педагогическое творчество / М. М. Поташник. – М.: Знание, 1987. – 78 с.
10. Тюхтенко Н. А. Організаційно-методичне забезпечення управління професійною орієнтацією: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.02 "Підприємництво, менеджмент та маркетинг" / Н. А. Тюхтенко. – О., 2000. – 22 с.

Koziychuk O. G.

THE MANAGEMENT OF PROFESSIONAL ORIENTATION IN THE PROFESSIONAL SELF OF YOUTH

This article presents the current scientific views on the issue of management of development of the vocationally-orientation work of the educational institution. The deals with the impact of the organizational and teaching conditions and professional choices on the level of socialization of Gifted Youth. Factors of occupational guidance are determined. The role of professional self-determination of the process personal socialization is analyzed. The perspective of problems solutions regarding experience of professional self-determination of according the abilities and inclinations of the individual in the educational environment of the school is determined. The analysis of the process of professional self-determination of the youth studying in schools is conducted. The of professional self-determination of the youth studying in schools contains certain stages and factors, that make the structure of the process, which is recreated by the principle of socialization.

The article shows the p of upbringing of senior school-children's readiness for choosing a profession of which comprises motivational, active and components. The author of the criteria and levels of young people's readiness for professional self-assessment and underlines the content of education for better of this process at senior school. The necessity of effective correlation between science, education and manufacture is essential for high quality professional education and students' personal decisions about their future profession.

Key words: *management, vocationally-orientation work, social pedagogical accompaniment, professional self-definition, socialization, gifted youth.*

Стаття надійшла до редакції 03.12.2016 р.